

Kriston Dorottya

Magyarországgal kapcsolatos hírek a Velence, Ferrara, Róma és Mantova közötti diplomáciai levelezésben (1490)*

A hungarikakutatás¹ számára evidens, hogy az olasz levéltárak bővelkednek magyar vonatkozású forrásokban, ezek feltárása a 19. század óta folyamatosan zajlik. Az elsők között említendő báró Nyáry Albert, aki az 1848–49-es forradalom és szabadságharcot követően Itáliába emigrált, ahol a Modenai Állami Levéltárban végzett kutatásokat, és első eredményeit 1867-ben mutatta be a *Századok* hasábjain. Az első modenai másolatgyűjteményt, amelynek elkészítése az akkor inkognitóba burkolózó Mircse János nevéhez fűződik, ugyanebben az évben, az MTA II. osztályának július 1-jei tanácsülésén mutatta be Thaly Kálmán, 1868. január 11-én pedig Toldy Ferenc tárta a tudományos közönség elé a szintén Nyáry Albert munkájának köszönhető Beatrix-oklevéltárat. Nem sokkal ezután az MTA Történettudományi Bizottsága eldöntötte a számadáskönyvek magyar vonatkozású részeinek teljes lemásolását, aminek költségeit Simor János esztergomi és Bartakovics Béla egri érsek vállalták, és amivel 1869 őszére végeztek. 1889-re a Modenai Állami Levéltár az MTA Történettudományi Bizottságának egy regesztagyűjteményt állított össze a 15. századi magyar vonatkozású anyagokról. A számadáskönyvek másolatairól viszont idővel kiderült, hogy bizonyos helyeken nem teljesen megbízhatóak, ezért újabbak elkészítésére lenne szükség. 1907-ben Berceviczy Albert kapott megbízást arra, hogy elintézzé a számadáskönyvek kölcsönkérését az új, Budapesten elkészítendő másolat elkészültének idejére, ám nem járt sikerrel. Veress Endre 1908-ban végzett kutatásokat a Modenai Állami Levéltárban. Ő tájékoztatta a Történettudományi Bizottságot arról, hogy összesen huszonkilenc, 1487 és 1497 között keletkezett esztergomi, valamint tíz darab 1500 és 1517 között keletkezett egri számadáskönyvet őriznek Modenában, melyek közül több olvashatatlan ugyan; és még huszonhárom könyvet kellene lemásolni a teljes anyag megszerzéséhez. Az újabb másolási munkák 1909 végétől 1915 tavaszáig

---

*Jelen tanulmány az Emberi Erőforrások Minisztériuma ÚNKP-18-2-I-PPKE-28 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának támogatásával készült.

¹ Az alábbi kutatástörténeti innen meríti adatait: LUKINICH, 1935. 33–36.

tartottak, és az olasz belügyminiszter támogatásával erre Velencében került sor, ám az első világháború miatt a munkák félbeszakadtak. Ezeket az adatokat pontosítja Kuffart Hajnalka, aki beszámol a későbbi kutatástörténeti fejleményekről is.²

A Nyáry által elkezdett munkát Fügedi Erik folytatta, aki 1960-ban a *Századok*ban megjelent tanulmányában gazdaságtörténeti szempontból elemezte a lemásolt forrásanyagot. 1959–1960 folyamán pedig a modenai magyar vonatkozású anyagról mikrofilmeket készítettek, ezt ma a Magyar Nemzeti Levéltár Reprógráfiai Osztálya őrzi. E dokumentumok között találhatunk ferrarai követjelentéseket, magyar királyok és királynék az Estékkal folytatott diplomáciai- és magánlevelezését (1452–1741), Estei Hippolit levelezését, valamint az esztergomi és az egri egyházmegye számadáskönyveit. Később, az 1990-es években E. Kovács Péter készítette el az 1520-ból származó számadáskönyv feldolgozását,³ és Kubinyi András felkérésére publikálta az egri anyagot.⁴

Ebbe a kutatói hagyományba illeszkedik bele napjainkban a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Karának Olasz Tanszékén működő Vestigia Kutatócsoport munkája,⁵ amely 2010-től a Milánói és a Modenai Állami Levéltárban őrzött, 1300 és 1600 között keletkezett forrásanyagot digitalizálta, 2018-tól pedig a kutatást a Mantovai Állami Levéltárban folytatja.⁶

2019 januárjában a Kutatócsoporttal egy digitalizálással kapcsolatos helyszíni munka során, Mátyás király halálhírének története kapcsán kezdtem el megvizsgálni Mantovában és Modenában a nem kifejezetten magyar *busták*ban található forrásokat, hanem a Magyarországgal szoros kapcsolatban álló olasz államok egymás közötti levelezését, nem tartván kizárhatónak azt, hogy olyan időszakokban, amikor Itáliát közvetlenül érintő események történtek, esetleg itt is található magyar vonatkozású anyagot.

Hipotézisem igaznak bizonyult. Az általam vizsgált, 1490. április 4. és december 31. között keletkezett leveleket Ercole I d'Este ferrarai herceg velencei és római, illetve Francesco II Gonzaga mantovai őrgróf velencei és ferrarai követi küldték megbízóiknak, és világossá vált, hogy a küldöttek nem kizárólag *signoriájukat* képviselték az adott államban, hanem Itálián belül a hírek terjesztésében is fontos szerepet játszottak. Az alábbiakban huszonnyolc ily módon feltárt forrás magyar vonatkozásait és információtörténeti érdekességeit mutatom be.

Mielőtt azonban ezekre rátérek, fontosnak tartom röviden bemutatni a levelekben is megjelenő, 1490 áprilisától november elejéig történt legfontosabb magyarországi eseményeket. Ennek során – a könnyebb áttekinthetőség kedvéért – a forrásanyagban nem említett vagy a kevésbé fontos történések ismertetésétől eltekintek. Ezt követően közlöm az egyes levelek releváns részleteit olasz nyelven, mind-egyikhez tartalmi összefoglalót, a legrövidebbek esetében pedig fordítást mellékelve, végül összefoglalom a hungarikakutatás és az információtörténet számára levonható következtetéseket.

² KUFFART, 2015. 50–53; KUFFART, 2013. 90–98.

³ E. KOVÁCS, 1990. 101–127.

⁴ E. KOVÁCS (SZERK.), 1992.

⁵ A Vestigia Adatbázist lásd: www.vestigia.hu/kereses (Utolsó letöltés: 2020. augusztus 2.)

⁶ A mantovai magyar vonatkozású forrásanyagáról lásd: FERRARI, 2019. 29–40.

Eseménytörténeti áttekintés (1490. április 4. – november 30.)⁷

Mátyás király 1490. április 4-én Bécsben, a virágvasárnapi szertartás után lett rosszul, lovaggá ütötte a távozni készülő Francesco Bollani velencei követet, majd két nap múlva, április 6-án reggel hét és nyolc óra között halt meg. A Szent István-dómban megtartott gyászmise után a holttestet hajóra rakták, és így szállították Budára, ahova Beatrix királyné és Corvin János szintén a Dunán indultak el. Április 17-én értek Komáromba, és innen keltezi a kormányzótanács a május 17-én Rákos mezején tartandó királyválasztó országgyűlésre Beatrix nevében kiadott meghívót.⁸ Pár nappal később Ráskai Balázs átadta a megérkező Corvinnak Budát, és a királyné is itt maradt. A temetés április 25-én volt Székesfehérváron, az özvegy részvétele nélkül.

A trónharcok szinte azonnal elkezdődtek. Mátyás Corvin Jánost szánta örököséül, és ezt a célt szolgálta a törvénytelen herceg eljegyzése is. Maria Bianca Sforza milánói hercegnő és Corvin házassági szerződését 1487-ben írták alá, Milánó tehát így vált közvetlenül érintetté a magyar uralkodó halála után kialakult helyzetben.

Beatrix megkerülhetetlen politikai tényező volt, már csak a királynéi javadalmai miatt is, mivel anyagi forrásainak köszönhetően jelentős segítséget tudott nyújtani a támogatását elnyerő jelöltnék. Ő már Mátyás életében is hevesen ellenezte mostohafia tervezett házasságát, a jogos örökösnek magát tartotta, és az volt a véleménye, hogy az új király „köteles lesz őt feleségül venni”.⁹ Személyén keresztül több itáliai hatalom vált közvetve érintetté a magyarországi eseményekben: Nápolyban apja, Ferdinánd nápolyi király uralkodott, Ferrarában húga, Eleonora d’Aragona Ercole I d’Este herceg felesége volt (a pár kisebbik fia, Hippolit ráadásul esztergomi érsek-ként Magyarországon tartózkodott), míg Mantovában unokahúga, Isabella d’Este Francesco II Gonzaga mantovai örgróffal kötött házasságot.

Corvin a temetés után nem sokkal Siklóstra utazott, ahol seregével gyülekezett. Legfontosabb támogatója Ráskai Balázs és a jajcai bán, fő erejét pedig az ő fennhatósága alá tartozó végvárok katonái jelentették. Április 27-én szabadon bocsátását kérve írt Corvinnak a fogva tartott Várad Páter kalocsai érsek, ami fokozta a feszültséget. Az érsek és egyben főkancellár mellett álltak a Geréb-testvérek, a pápa pedig minden lehetséges módon küzdött érte, ellenségei viszont Beatrix, Filipec János, Bakóc Tamás és Nagylucsei Orbán voltak. Corvin május 8-án hozatta Budára Váradit, majd 20-án bocsátotta szabadon.¹⁰

A Habsburgok trónigényei jogilag sokkal inkább megalapozottak voltak, mint a házasságon kívül született hercegnek. Egy 1463–64-ben megkötött szerződés értelmében ugyanis Mátyás törvényes utód nélküli elhalálózása esetén a magyar trón III. Frigyes vagy örökösait illette. Frigyes fia, a római király Miksa külpolitikai helyzete éppen ekkor vált nagyon kedvezővé, és a Habsburgok pedig Mátyás halála után azonnal léptek annak érdekében, hogy jogaiknak érvényt szerezzenek. III. Frigyes már április 6-án parancsba adta a sarmingsteini kapitánynak, hogy

⁷ Az ebben a fejezetben összefoglalt eseményekről részletesen lásd: KUBINYI, 1991. 1–54; TUBERO, 1774; KUBINYI, 2001; NAGY–NYÁRY (SZERK.), 1878; FRAKNÓI, 1890; SCHÖNHERR, 1894; BONFINI, 1995.

⁸ KUBINYI, 1991. 4.

⁹ KUBINYI, 1991. 12.

¹⁰ KUBINYI, 1991. 13.

kezdje meg Melk, Sankt Pölten, Tulln, Eggenburg, Mautern és Stern visszafoglalását, Miksa pedig április 19-én fordult a magyar rendekhez, egy felhívásban ígérve hatalomra kerülése esetén jogaik tiszteletben tartását.¹¹

Végezetül pedig térjünk rá a trónharcokból végül győztesen kikerülő Jagellókra, akik az Árpád-ház leányági leszármazottai voltak. A család korántsem volt egységes a magyar trón kérdésében. IV. Kázmér lengyel uralkodó idősebb fiával, Ulászló cseh királlyal szemben második gyermekét, János Albertet támogatta, azonban a kezdetektől fogva látszott, hogy az idősebb fivérnek, aki magyar elit nagy részét személyesen ismerte, sokkal több esélye van. Nem mellesleg pedig Filipec is Ulászlót támogatta, akinek Beatrix segítségével sikerült Mátyás korábbi zsoldosait is mellé állítani.¹²

Az országgyűlés jelentős késéssel, június 8-án kezdődött a trónjelöltek vagy követeik beszédeinek meghallgatásával. Nagylucsei ügyesen úgy tervezte, hogy Ulászló követei beszélhessenek utolsónak, így ők váltották ki a legnagyobb hatást.¹³

Ekkorra már egyértelművé vált, hogy Miksát senki nem támogatja. János Albert ugyan népszerű volt a köznemesek körében, a főurak közül pedig például rövid ideig Bátori István és Magyar Balázs is mellette állt, és a köznemesek közfelkiáltással meg is választották, tényleges esélye neki sem volt a magyar trónra, a követelők közül tehát Ulászló és Corvin János maradt. Az országgyűlés a végleges döntésig elfogadott egy határozatot, amely többek között kikötötte, hogy az új királynak a nemesség régi szabadságjogait vissza kell állítania, a jogtalanul elfoglalt várakat vissza kell adnia.

Július 4-én Corvin János csapatai a Tolna megyei Csonthegynél szenvedtek vereséget a Jagellók támogatóitól, így a trónharc eldőntötté vált. Július 14-én Ulászló hívei felkeresték Beatrixot, és uruk nevében házassági ajánlatot tettek neki, aki ezt elfogadta. Ez annál is inkább sürgős volt, nehogy az özvegy Miksához menjen feleségül. Másnap Corvin követe, Ráskai Balázs meghozta az eddig a herceg által őrzött koronát, és elismerte vereségét. Még aznap megválasztották Ulászlót, akit a magyar követek 31-én köszöntöttek a Pozsony megyei Farkashidán. Az új király elfogadta a választási feltételeket és a Beatrixszal kötendő házasság tervét, valamint a Corvin kárpótlására vonatkozó szerződést, a koronázásra pedig Bonfini szerint szeptember 21-én került sor.¹⁴ Annak ellenére, hogy rövidesen minden főúrral sikerült megegyeznie, a helyzete továbbra sem volt kedvező, a Corvin-párt nagy része ugyanis Miksa oldalára állt. A német-római császár fia továbbra sem mondott le trónigényéről, az osztrák területek visszaszerzése után pedig Magyarország meghódítására készült. Október 4-én elindult Bécsből, 8-án ért Kőszegre, majd legkésőbb 20-ára Szombathely is az ő kezére került. November 3-án évi 5000 aranyforintért, bíborosi címért és az első megüresedő érsekségért és a bécsi püspökségért, amit ifj. Vitéz János veszprémi püspöknek ígért, megszerezte Veszprémet és Sümegyet, majd november 17-én bevette Székesfehérvárt. Ulászló a római királyt

¹¹ KUBINYI, 1991. 15.

¹² KUBINYI, 1991. 17.

¹³ KUBINYI, 1991. 19.

¹⁴ BONFINI, 1995. 928.

először békés úton, diplomáciai eszközökkel próbálta megállítani, de nem ért el sikereket. Eközben október 4-én feleségül vette az özvegy királynét, aki ekkortól jelentős anyagi támogatást nyújtott neki a harcokhoz.

A forrásanyag áttekintését 1490. december 31-ével zártam, mivel a későbbi időszakból már nem számítottam Mátyás király halálhírének történetével kapcsolatos dokumentum előkerülésére, látva azonban, hogy ezen a vonalon elindulva számos, eddig ismeretlen forrásra bukkanhatunk még, az időkeret kitágítását a jövőben elvágandó új feladatnak tekintem.

A forrásbázis

A függelékben közölt 28 forrásrészlet 1490. május 5. és december 13. között keletkezett, magyar vonatkozású tartalmuk terjedelme levelenként eltérő. Az Estekancelláriából 1490. július 31-én Mantovába küldött kivételével mindegyik követjelentés, tizenhárom címzettje Isabella d'Este, kilencé Francesco II Gonzaga, öté Ercole I d'Este egyé pedig Eleonora d'Aragona, vagyis Beatrix révén Mátyás király közeli rokonai. Ami a keltezési helyeket illeti, tizenötöt címeztek Ferrarából, tizenkettőt Velencéből, egyet pedig Rómából.

A megjelenő főbb témakörök természetesen a trónharcok alakulása és az egyes résztvevők esélyei, Beatrix és Ulászló házasságának ügye, a koronázás, illetve Hippolit helyzete, ami jelen esetben nem kizárólag politikai kérdés, hanem a ferrarai és a mantovai hercegi pár számára legfontosabb családi ügy is; többször felmerül az információhiány is.

Ami a hírek terjedési sebességével kapcsolatban adalék a korábbi ismereteinkhez, az annak a megerősítése, hogy Magyarországról Észak-Itáliába a levelek megérkezéséhez két hét is kellett, Ercole I d'Este például Hippolit július 16-án kelt levelét csak 31-én kapta meg.

A hírek kútfőivel kapcsolatban több esettel is találkozunk. A 12. számú forrásban közvetlenül Hippolittól származó információ kerül továbbításra, van, amikor egy-egy magyarra, vagy nemrégiben Magyarországról visszatért olaszra tettek hivatkozást (például a 19. szövegben és 2. szöveg végén), a 2. levél tanúsága szerint pedig a dözse is továbbította a követeknek a hozzá eljutott híreket.

Az információ valóság tartalmával kapcsolatban az itt közölt források esetében a tudatos félretájékoztatást nem tartom valószínűnek, az viszont Beatrix királyné és II. Ulászló házassága kérdésében jellemző, hogy az adott pillanatban még csak hipotetikus és csak a jövőben végbemenő eseményeket megtörténtként kezelnek, később viszont, amikor már valóban megtörtént, elbizonytalanodjanak, ezt részletesen a függelékben található tartalmi összefoglalókban mutatom be.

Információtörténeti szempontból mindenképp kiemelendőnek tartom még a 28. levelet, ahol két hibával is találkozunk. Egyrészt a levélben közölt adat téves Ulászló részvételéről a székesfehérvári csatában, de valóban volt csata, ahol a király ott is lehetett volna, annak pedig, hogy ez nem igaz, az események szempontjából nincs különösebb jelentősége. A másik pedig a levélben szereplő *Orlong* város, ami minden kétséget kizáróan Székesfehérvár, olasz nevén Alba Regale. A torzulás szóba jöhető okait érdemes alaposabban megvizsgálnunk. A levélíróról, Antonello de

Salernóról, semmit nem tudunk, és mivel a Magyarországon megfordult olaszokat a kutatás ismeri, biztosak lehetünk abban, hogy ő soha nem járt itt, nevéből pedig egyértelmű, hogy Dél-Itáliában született. Mindebből következik, hogy a magyar városokat nemigen ismerhette, és a félreértésben a nyelvi nehézségek is egészen biztosan szerepet játszottak, a feltételezhetően az egyik pugliai nyelvjárást beszélő Antonellónak önmagában is kihívás lehetett a velenceiek megértése. Végző soron pedig a hibás névalakhoz akár tollhiba is hozzájárulhatott.

A forrásanyag összegzése

Az őrzőhelyek tükrében evidens, mégis hangsúlyozandó, hogy a hírek eljutottak a címzettekhez, a hírek terjedési sebességét ismerve a legtöbb esetben valószínűleg egy-két nap alatt.¹⁵ Láthatjuk, hogy bár Európában Velence számított az egyik legfontosabb információs központnak,¹⁶ és ez volt a magyar határhoz legközelebbi fontos olasz város, mégis még ide is érkeztek Nápolyból és Ferrarából hírek. Tehát megállapíthatjuk, hogy itt egy valódi információs hálózatról beszélhetünk, ahol naponta továbbították a friss híreket egymásnak, és nemcsak az újabbakat, hanem a régieket is megerősítették, megcáfolták vagy kiegészítették. Mindebből következik az, amit az itt bemutatott néhány példából is láthatunk: ha valahol megjelent egy álhír, akkor rövidesen egész Itáliában így tudták.

Ami pedig a hungarikakutatás számára érdekes, az az, hogy – amint látjuk – bizonyos esetekben az Itálián belüli diplomáciai levelezésben nem csak néhány mondat erejéig jelennek meg magyar vonatkozások, hanem adott esetben egy-egy levél fő témája ez. A fent bemutatott huszonnyolc részlet egy rövid időszakból kiragadott néhány szemelvény, és biztos vagyok abban, hogy az időbeli határok kibővítése és minél több állam közötti levelezés áttekintése újabb hungarikumokat hozhat felszínre. Noha tisztában vagyok azzal, hogy a teljes Olaszországban őrzött anyag feltárása szinte lehetetlen feladat, a Vestigia Kutatócsoport munkája során folyamatosan válnak újabb források kutathatóvá a magyar történészek számára, így Nyáry Alberték munkájának folytatása nem állt meg, és ahogy ez a függelékből is kiderül, bőven van még feltáratlan anyag.

---

¹⁵ Egy ügető ló 12–17 km/óra sebességre képes, így, ha napi tíz órával számolunk, akkor ez körülbelül 150 km/nap. A Velence–Ferrara-távolság kb. 110 km, Ferrara–Mantova mintegy 90 km, Mantova–Velence körülbelül 150 km, Ferrara–Róma pedig megközelítőleg 420 km. Lásd: HORN, 2019.

¹⁶ INFELISE, 2007. 32–52.

Függelék

*Magyar vonatkozású forrásrészletek az itáliai államok közötti levelekben***A forrásrészletek közlésének alapelvei**

A források feldolgozása kapcsán két lehetőség állt rendelkezésemre. Az egyik, amely szerint minden levelet teljes terjedelmében közlök, túl hosszú lett volna. Amennyiben pedig csak néhány forrást választok ki, az önmagában nem bizonyította volna azt, hogy Magyarország rendszeresen megjelenik a nem kifejezetten magyar vonatkozású anyagban is. Emiatt, és mivel a levelek a téma szempontjából teljesen érdektelen, adott esetben hosszan magyarázandó apróbb itáliai eseményekről számolnak be, kizárólag a számunkra releváns részleteket közlöm. Az átírás során a rövidítéseket és a *scriptio continuat* hallgatólagosan feloldottam, ugyanígy a kis- és nagybetűhasználatot a modern helyesírási szabályokhoz igazítottam, a szöveget modern hangsúlyjelekkel, valamint modern központozással láttam el. Ahol eddig megoldatlan kiolvasási nehézségbe ütköztem, ott a kimaradó szót [X] jelöli.

1.

ASMo Amb. Venezia b.7. (Guidoni Aldobrandino)

Venece, 1490. május 5.

Aldobrandino Guidoni¹⁷ Ercole I d'Este ferrarai hercegnek

„De Ungaria non si ha adviso alcuno certo perché non vengono messi, né littere.”

„Magyarországról nincs semmi biztos hír, mert se követek, se levelek nem jönnek.”

2.

ASMo Amb. Venezia b.7. (Guidoni Aldobrandino)

Venece, 1490. május 7.

Aldobrandino Guidoni Ercole I d'Este ferrarai hercegnek

„Questa matina adimandai a la Serenità del Principe se de Ungaria l'havea cosa alcuna di novo. Sua Sublimità me rispose che'l non havea altro se non che la Regina et il figliollo del Re haveano lassato Vienna fornita de gente d'arme et si erano riducti a Buda et che altra novità non senteano. Fusse sorta vero, era che molti messi de Maximiano andavano intorno per quello Regno. Ma che di certo altro non haveano. Vero che alcuni signoritti de picollo momento haveano tolti alcuni castelletti a le confine. Ancora me disse il principe che l'oratore loro si era partito de Ungaria et se ne venea a casa.

Nel venire gioso de le scalle de la Signoria uno ungaro molto attalianato, nominato Martino, Se mi fece inanti et disseme essere molto servitore de Vostra Excellentia perché lo era servitore del conte Bernardino et disseme essere venuto a posta per parlare a questa

¹⁷ Ferrarai követ, életéről annyit tudunk, hogy Ercole I d'Este több megbízatást is adott neki, 1484-ben még Firenzében szolgált. Vö. CELENZA, 2018. 316.

Serenissima Signoria a la quale havea parlato, ma che ancora non era expedito, dicendome essersi partito da Vienna doppo la morte del Re, et che lo Reverendissimo Monsignore Arcivescovo di Strigonia stava bene et era ito in Buda cum la Regina, et che se'l si voleva cosa alcuna in Ungaria che Vostra Excellentia li mandasse le littere che le mandaria fedelemente. Li adimandai se'l pensava che'l figliollo del Re havesse a succedere nel Regno. Mi rispose di non."

A követ megkérdezte a dózsét, hogy tud-e valami újat Magyarországról. A válasza az volt, hogy csak annyit, hogy Beatrix és Corvin János elhagyták Bécset, ahol sok katonát hagytak. Miksa több követet is küldött Magyarországra, és néhány kisnemes elfoglalt pár határmenti kis várat. A velencei követ a magyar udvarból elindult hazafelé. Egy Márton nevű magyar szerint – aki ekkor már borítékolja Corvin János vereségét – Estei Hippolit jól van, és a királynéval együtt Budára ment.

3.

ASMo Amb. Roma b.8. (Vincenzo Pistacchio)

Róma, 1490. május 21.

Vincenzo Pistacchio¹⁸ Eleonora d' Aragona ferrarai hercegnének

„Heri venne uno Ludovico Milanese, el quale longo tempo è stato cavallaro de la Serenissima Maestà del Signor Re de Ungaria et è partito al primo del presente da Cinquechiesie et benché non porte lettere Reale, né de nullo de quelli italiani nostri pur ad bocca ha referito questo che la Signora Regina Vostra Sore è in lo castello de Buda con anzi et con maiore hobedientia che mai havesse et che omni cosa se fa in nome suo et scrivesse supra la prima lyinea de la lettera Beatrix de Aragonia, Ungarie, Bohemieque [X] Regina et pò comentia la matheria et in calce è questa subscriptione. Prelati et Barones Regni Ungarie ad eandem Reginam adherentes et appresso se sigilla col sigillo de Sua Maestà de anzi et de li prelati et baruni predicti et che Blascho castellano et provisoro de Buda li monstra gran amore et obedientia mo più che mai, et che anzi se intende bene con Sua Maestà et sta in castello et che questi dì de lascentione de heri se dovea principiare la dyeta per la creatione del novo Re o de confirmare la Regina et facevase in la campagna de Peste acciò che omniuno potesse dire lo parere suo et che non ce era certa fama del futuro Re, ma chi monstrava desiderare Maximiliano, chi Re de Boemia et chi anzi, benché me persuado. Anzi, havere maiore parte che nissun altro per essere figliolo de quel Signor Re, el quale ha beneficiati et allevati quelli chi adesso guovernano et hanno da fare la electione. Che si eligessero frostiero, non sariano ben securi de possidere quel che teneno al presente et che Monsignore Vostro Illustrissimo con tucti li soi era con la Maestà prefata et che nissuna novità era succesa, si non che lo Duca Lorenzo, figliolo del Re de Bosna havea recuperato certi lochi che foro del padre e lo comte Bernardino tre castelle antiquamente state de sua casa, benché ad tucto se era previsto bene zo è

¹⁸ Nápolyi származású, 1487-ben Magyarországon tartózkodott Hippolit kancellárjaként. (KUFFART, 2018. 26; 185.) A Vestigia Adatbázis tanúsága szerint 1498 szeptemberétől már Velenecéből írja jelentéseit. 1494-től 1498-ig Conversano, 1498 és 1518 között pedig Bitetto püspöke. Vö. Conversano: <http://www.catholic-hierarchy.org/diocese/dconv.html> (Utolsó letöltés: 2019. július 16.); Bitetto: <http://www.catholic-hierarchy.org/diocese/db533.html> (Utolsó letöltés: 2019. július 16.)

a le frontere del Imperatore, lo comte Stephano con uno grosso exercito. In Transilvania Bathor Stephano con gran copia de gente, lo bano de Corvattia con più de tre milia cavalli contra lo comte Bernardino et lo vescovo de Cinquechiesie che è un potente prelado contra lo Duca Lorenzo perché so vicini con gente assai in modo che non se farà altra novità et haverranno da caro stare in pace et che l'arcevescovo de Colotia non è liberato, né se parla de liberarelo. Questo è questo mi ha referito quistui, el quale non è da maravigliare si non ha portate lettere da quella corte perché se ritrovada vi in quel Cinquechiesie al gouverno de certe ville del Abbatia de Monsignor Ascanio et parla per relatione del vescovo de Cinquechiesie, el quale havea omni di lettere et aviso de questo se faceva in corte. Queste so bone nove et tucte al proposito de la Serenissima Regina in maniera che spero li progressi de Sua Maestà non porranno succedere, si non prosperi."

Megérkezett Pécsről, ahonnan május 1-jén indult (és csak az előző nap, vagyis 20-án érkezett meg, tehát az út szokatlanul hosszú volt), bizonyos Ludovico Milanese, aki sokáig a királyi pár futárja volt, és bár leveleket nem hozott, szóban mégis tudott híreket mondani. Beatrix Budára ment, ahol ugyan „engedelmes”, de még minden címét használja. A királyválasztó országgyűlést Pesten tartják, és a levélíró birtokába jutott információk szerint nemcsak Ulászló, hanem Miksa is esélyes. Beszámol arról, hogy Újlaki Lőrinc és Frangepán Bernát megszereztek bizonyos területeket.¹⁹ Az osztrák határon Miksa és Szapolyai István csapatai felsorakoztak (Szapolyai esetében Mátyás zsoldoseregének maradványairól van itt szó), a horvát bán pedig háromezer lovassal vonul Frangepán ellen. Váradi Péter kalocsai érsek még nem szabadult ki, és erről még csak nem is beszélnek (ez a fentiek ismeretében téves). Ennek fényében a követ számára nem meglepő, hogy Ludovico nem hozott semmit, mivel Pécsen és Ascanio bíboros birtokán tartózkodott,²⁰ aki megszerezte a futár összes magyar udvarból hozott levelét. A beszámoló szerint Beatrix helyzete kedvező, és Pistacchio reméli, hogy ez így is marad.

4.

ASMn Archivio Gonzaga Corrispondenza Estera. E.XLV.3. b. 1433. (Venezia)
Vence, 1490. június 2.

Giorgio Brognolo²¹ Francesco II Gonzaga mantovai örgrófnak

„Si dicea et si ha aviso che tuti quelli baroni si debbeno unire insieme su la campagna ad uno certo loco che si chiama Peste per fare ellectione o de uno Re, o de uno Governatore et ciaschuno de li prefati Baroni condurà più numero de gente d'arme che poterà, in modo

¹⁹ A Mátyás halálát követő trónharcok pontos menetét lásd: KUBINYI, 1991.

²⁰ A szóban forgó birtok minden bizonnyal Pécsvárad. Vö. C. TÓTH, 2014. 29.

²¹ A *Dizionario Biografico degli Italiani* szerint a 15. század első felében született, az örgróf az 1480-as években először kisebb diplomáciai megbízatásokat adott neki: 1484-ben és 1487-ben Milánóba, 1486-ban pedig Urbinóba küldte. Vence követévé 1489 áprilisában nevezte ki, ezt a tisztséget 1492 végéig töltötte be. 1494-ben Rómába küldték majd visszahívták, a következő évben pedig ismét Velencébe küldték, ahol ismét több évig dolgozott egy Mantova és Vence kapcsolata szempontjából meglehetősen viharos időszakban. 1500-ban Senigalliába küldték, itteni munkájáról már nincsenek pontos adataink, és minden bizonnyal ebben az évben itt is halt meg. Vö. *Enciclopedia Treccani*. (http://www.treccani.it/enciclopedia/giorgio-brognolo_%28Dizionario-Biografico%29/ - Utolsó letöltés: 2019. július 16.)

che si stima che a questa ellectione non li debba convenire mancho de li XL mila persone che'l succedendo, non si fa troppo bon iuditio de le cose de la Regina et del figliolo."

Az a hír járja, hogy minden bárónak össze kell gyűlnie egy „Pestnek nevezett helyen”, hogy királyt vagy kormányzót válasszanak – a velencei követhoz jutott hírek szerint tehát nem kizárható az sem, hogy nem királyt, hanem gubernátort választanak, ahogy arra nemrégiben már volt precedens Magyarországon. A királyválasztásra minden báró a seregével indul, így legalább 40,000 fő vesz majd részt, ez azonban Beatrixnak és Corvinnak sincs előnyére.

5.

ASMo Amb. Venezia b.7. (Guidoni Aldobrandino)

Velence, 1490. június 2.

Aldobrandino Guidoni Ercole I d'Este ferrarai hercegnek

„Ne disse [il principe] che havevano littere fresche de Ungaria como se doveano adunare dominica passata a la campagna tuti li baroni cun gram gente per fare ellectione de uno novo Re et pare non vada per mente a questa Serenissima Signoria che'l tochi tale corona al figliollo del Re morto, ma più presto di quello di Pollana et dice la causa perché vano a la campagna per fare tale ellectione è perché non volere li baroni intrare in terra murata per essere in ben libertà. Dice ancora che li baronisono tuti dacordo che la Regina habia intrata.”

Újabb leveleket kaptak Magyarországról arról, hogy „múlt vasárnap” tartották minden báróval a királyválasztó országgyűlést. A velenceiek nem Corvint tartják esélyesnek, hanem a lengyel herceget. A bárók mind egyet értenek abban, hogy a királynének helye van az országgyűlésen.

6.

ASMn Archivio Gonzaga Corrispondenza Estera, E.XXXI.2. Ferrara b.1231

Giovanni Maria Trotto²² Isabella d'Este mantovai örgrófnének

Ferrara, 1490. június 14.

„Di verso le parte di Ungaria nulla habiamo che multo et fa maravigliare tuti.”
„Magyarországról nincsenek hírek, ami mindenkit meglep.”

7.

ASMn Archivio Gonzaga Corrispondenza Estera. E.XLV.3. Venezia b. 1433.

Giorgio Brognolo Francesco II Gonzaga mantovai örgrófnének

Velence, 1490. július 17.

²² Életéről gyakorlatilag semmit sem tudunk. A mantovai források szerint 1492-ben még mindig Ferrarában tartózkodott. Vö. *Fondazione Mantova Capitale Europeo dello Spettacolo*. (http://www.capitalespettacolo.it/eng/doc_gen.asp?ID=1671519244&NU=12&TP=g - Utolsó letöltés: 2019. július 16.)

„De le cose de Hungaria se ne parla qui variamente. N'è per quanto intendo, el Signore Re de Romani li ha quello favore che al principio si dicea. Imo el figliolo del Re si afferma havere un grosso seguito. Non si pò perhò havere chiarezza alcuna di questa materia per non havere questa Illustrissima Signoria noticia di quelle cose, se non per via de merchadanti li quali, come ho ditto, parlano variamente et ciascuno al modo loro.”

Magyarországgal kapcsolatban ellentmondásos hírek érkeznek. Vannak, akik szerint Miksa római király támogatottsága olyan nagy, mint ahogy kezdetben állították, de a király fiának is sok követője van, azonban semmi sem biztos, mivel a velencei városvezetésnek sincsenek biztos hírei, hanem kizárólag kereskedőktől szerzik az értesüléseiket, akik egyénenként teljesen mást mondanak.

8.

ASMn Archivio Gonzaga Corrispondenza Estera, E.XXXI.2. Ferrara b.1231.

Girolamo Magnanimo²³ Isabella d'Este mantovai örgrófnénak

Ferrara, 1490. június 26.

„Heris era circa le XII hore vene alcun elettere al Signor Duca che erano mandate dal suo oratore in Venetia che parlavano di Ungaria in questa forma cioè che la Illustrissima Signoria di Venetia, non scioildì, mandeteunosuocavallero a parlarli et monstrarli co le lettere venevano da uno suo che par habiamo presso Maximiano il cui tenore era questo in effecto che li Baroni di Ungaria havivano mandato a dire ad epso Maximiano che'l non dubita se che volevano ad ogni modo che'l fusse successore di quella Corona in modo che'l sperava fra pochi giorni far intrata in questo stato per pigliare [X] Corona il che ad me ma le consona non sentando altro.”

Június 25-én Ercole ferrarai herceg írt velencei követének a magyarországi hírekkel kapcsolatban. Itt úgy tudják, hogy a magyar bárók Miksa pártján állnak, sőt, levelet küldtek neki, amiben kifejezik, hogy ne is kételkedjen abban, hogy ők mindenáron az ő trónutódlását pártolják.

9.

ASMo Amb. Venezia b.7. (Guidoni Aldobrandino)

Aldobrandino Guidoni Ercole I d'Este ferrarai hercegnek

Venecia, 1490. július 27.

„Questa Serenissima Signoria ha littere da uno suo officiale verso le confine de Hungaria como il figliollo rimasto del Re morto de Hungaria se ne era fugito de la rocha de Buda cun il thesauro et la corona de lo Imperio et cun qualche numero di gente. Se ne era ito al Re Maximiano, il che havendo sentito li baroni haveano mandato gran numero de gente dreto al figliollo del Re per ritorgi il Thesauro et lo haveano giunto tre giornate lontano da Buda, et doppo uno facto d'arme fra epsi haveano pur le gente de li baroni preso qualche parte del Thesauro sebene la corona et il resto del thesauro il figliollo del Re se lo havea portato cun secho et andatossene a Maximiano.”

²³ A levelein kívül más adat nem ismert róla, a vezetőkéneve valójában egy jelző („nemeslelkű”).

Július 27-én tudják Velencében, hogy Corvin a koronával együtt elhagyta Budát, és hogy Miksa Magyarország ellen indult, valamint azt is, hogy Corvin megegyezésre készül a római királlyal, és a koronával együtt elment hozzá.

10.

ASMn Gonzaga Corrispondenza Estera. E.XLV.3. b. 1433. Venezia
Giorgio Brognolo Francesco II Gonzaga mantovai örgrófnak
Vence 1490. július 28.

„Le cose del Signore Re de Romani si vanno molto alentando: nè si parla più in suo favore come prima, anzi, ho parlato con persona che mi affirmache Sua Maestà serrà in tuto esclusa del Regno de Hungaria.”

Július 28-án már egyértelmű Miksa népszerűtlensége, egyesek azt állítják, hogy a magyar korona biztosan nem lesz az övé.

11.

ASMn Archivio Gonzaga Corrispondenza Estera, E.XXXI.2. Ferrara b.1184/99.
Ferrara, 1490. július 31.

Nicolò Bendedeo²⁴ Ercole I d'Este ferrarai herceg nevében II. Ferenc mantovai örgrófnak

„Quest hora prima de nocte havemo havuto lettere per cavallaro a posta de XVI del presente dal Illustrate et Reverendo nostro figliolo archiepiscopo de Strigonia del tenore che vederiti per le incluse copie cun una et de messer Beltrame suo Governadore per le quale intenderiti la electione facta de la Maestà del Signore Re Vradislao Re de Boemia il Re de Hungaria con dimonstratione che habia a pigliare per moglie la Serenissima Regina - secundo per le incluse copie comprenderà la Vostra Signoria.”

Ercole herceg aznap éjjel kapta meg Hippolit esztergomi érsek július 16-án kelt levelét, amelynek másolatát továbbítja, ahogy Beltrame Costabili érseki kormányzó jelentését is, amelyből a mantovai örgróf is meg fogja tudni, hogy Ulászló cseh királyt választották magyar királlyá, akinek feleségül kell vennie az özvegy királynét.

12.

ASMn Archivio Gonzaga Corrispondenza Estera, E.XXXI.2. Ferrara b.1184/99.
Ferrara, 1490. július 31.

Nicolò Bendedeo Isabella d'Este mantovai örgrófnénak

„Ve singifichamo che habiamo de Hungaria per lettere del Illustrate et Reverendissimo Vostro Fratello, Monsignore de Strigonia che ali XIII del presente cun multa solennità in camera de la Maestà de la Regina. In Buda fu creato Re de Hungaria lo Serenissimo Re Ladislao, Re de Boemia et ali XV cun messe solenne et processione et tuti li signi de

---

²⁴ DA MONTEFELTRO, 1949, 89. Több névalakja is ismert (Bendidio, Bendidei), bizonyos Filippo fia, költő, Ercole titkára, majd követ. A Vestigia Adatbázis szerint Beltrame Costabili, Hippolit kormányzója 1491–92-ben több jelentését is neki címezte.

letitia fu publicato et expectanasse che la septimana seguente il dovesse retornarsi in Buda et etiam ali XIII la sira la Maestà de la Regina fu pregata da li Baroni del Regno che volesse essere Regina de Hungaria perché non delibiravano volere Re nessuno senza Sua Maestà la quale ge lo concesse et fu adorata et iurata per Regina et factone molta festa."

Ferrarában megkapták Hippolit levelét Beatrix királynéval július 14-én történt találkozójáról, amelyben megírja, hogy aznap este az ország bárói könyörögtek Beatrixnak, hogy kegyeskedjen továbbra is magyar királyné maradni, vagyis fogadja el a házassági ajánlatot. A magyar király július 15-én Ulászló cseh uralkodó lett, akinek vissza kellett mennie Budára.²⁵

13.

ASMn Archivio Gonzaga Corrispondenza Estera, E.XXXI.2. Ferrarab. 1231.

Giovanni Maria Trotto Isabella d'Este mantovai örgrófnénak

Ferrara, 1490. augusztus 1.

„De novo de Ongaria se à per letere ha portato il cavalaro il qual portò la nova de la morte, come lo re de Boemia ha fato re et ha tollto la reina per moiere che he una bonissima nova per essa et etiam per Monsignore Reverendisimo Vostro Fratello di qui se ne fa tanta alegreca ch'io non Ve'l poteria scrivere."

Ismét az a lovas érkezett Ferrarába, aki néhány hónapja Mátyás halálhírét hozta. Ő mondta el, hogyan választották királlyá Ulászlót, és tévesen azt állítja (vagy a követ érti őt félre), hogy az új király már feleségül vette Beatrixot, aminek Hippolit nagyon örül.

14.

ASMo Amb. Venezia b.7. (GuidoniAldobrandino)

Aldobrandino Guidoni Ercole I d'Este ferrarai hercegnek

Velence, 1490. augusztus 2.

„In exequitione de le littere de Vostra Excellentia de ultimo del passato recevute heri a hore vinte due cun le copie de le littere del Illustrate et Reverende Domino Hyppolito Suo Figliollo per li advoisi de Hungaria. Questa matina me apresentai a questa Serenissima Signoria a la quale doppo le belle parole per essere stato qualchi giorni che'l non mi era accaduto a presentarme ad epsa Serenissima Signoria ge adimandai se haveano cosa alcuna de verso Hungaria. Me rispose la Sublimità del principe che del certo non haveano altro. Al hora li feci intendere quello me havea significato Vostra [X] faciendoge legere le copie de tuti li advoisi esserli sta gratissimo per respecto che de tale cosa più importante non haveano nocticia alcuna. Commetendomi me rengratiasse a mensura colma Vostra [X] et se bene per qualche uno de epsi, maxime per il Magnifico Messer Zacharia Barbaro, quale

²⁵ A levélben közölt és Mantovába is eljuttatott adat tehát pontos, valóban 14-én jelentek meg Ulászló követei az özvegnél. A királyné népszerűségének hangsúlyozását kis távolságtartással kell fogadnunk, Beatrix sógorának érdekében állhatott egy kis torzítás a vejének küldött levélben.

è savio grande al presente forno usate qualche parolle piacevole per rispetto de la Regina quale se fusse maritata nel novo Re ellecto, io anchora non volse tacere monstrando di rispondere per le medesime rime a Sua Maestà dicendo che in omni tempo se era cognosciuto la prudentia de la Maestà de la Regina ma che in questo acto ciaschaduno la potea iudicare prudentissima per havere governate quelle cose nel modo che l'havea facto doppo la morte del Re, et demun havere operato per suo successore et marito de Sua Maestà uno signore de la virtute et qualitate quale se intendea essere questo Signore Re de Boemia. Dicendo io ma Sua Maestà che se mai la fussesta in dubio alcuno da chi fusse processo il deffecto de non generare figliolli cioè orda la Maestà del Re morto or da la Maestà de la Regina che era certa presto se ne chiareria omni volta che fusseno copullate Sue Maeste et cun queste zanze senza fine a le parolle fazete del Magnifico Messer Zacharia. Per la Serenità del Principe et tuto il resto de la Signoria fureno dicte parole diverse circha li anni de la Regina et etiam del Re novo ellecto. Ultimamente pur il principe se alargo in dire che ad omni modo il Re Maximiano faria qualche nova impresa da quelle bande perché l'havea pur havuto intentione de quello Regno et si trovava su le arme [X]. A le quale parolle io non gi volse rispondere per non dire cosa li dispiacesse parendomi che qualche volta si dicano de le cose che se desidrano. [...] Post scripta: Nel tuore licentia la Serenità del Principe me adimandò le copie de li advisi de Hungaria li quali gi deti. Credo li volesse per farne tuore copia perché per me remandete sina a casa fra tre hore."

Előző nap megérkeztek Hippolit leveleinek másolatai. A követ aznap megkérdezte a velencei városi tanácsot, hogy kaptak-e újabb híreket Magyarországról. Velencében is úgy tudják, hogy Beatrix és Ulászló házasságkötése már megtörtént, noha valójában erre októberig várni kellett. A követ kiállt Beatrix királyné mellett, akinek gyermektelensége és házasságkötése a velencei elit körében gyakori beszédtema, és most hamar kiderül majd, hogy Beatrix vagy Mátyás volt steril, mert ha elhálják a házasságot Ulászlóval, akkor minden világossá válik. Miksa újra támadást indított Magyarország ellen. A dózse elkérte Guidonitól a Magyarországról kapott levelek másolatát, amit az oda is adott neki, és három órán belül visszakarta.

15.

ASMn Gonzaga Corrispondenza Estera. E.XLV.3. b. 1433. Venezia
Giorgio Brognolo Francesco II Gonzaga mantovai őrgrófnak
Velençe, 1490. augusztus 7.

„Son certo che la Excellentia Vostra habia havuto notitia per la via de Ferrara, com, e el Re de Polonia ha havuto el Regno de Hungaria et ha desponsata quella Serenissima Regina. Questa nova, benché di qua la fosse molto accepta per non essere indicazione alcuna dal canto de la Maestà del Re de Romani. Tamen non se ne havendo notitia per altra via se non da Napoli et da Ferrara, non sitene per firma."

Brognolo biztos benne, hogy az őrgróf Ferrarából már megkapta a hírt arról, hogyan szerezte meg Ulászló a magyar trónt és vette feleségül a királynét; tehát még mindig ez az álhír kering Itália-szerte, de Velencében már kezdenek kételkedni benne, mivel ezt csak Ferrarából és Nápolyból (tehát Beatrix rokonaitól) tudják.

16.

ASMn Gonzaga_Corrispondenza Estera. E.XLV.3. b. 1433. Venezia
 Velence, 1490. augusztus 11.

Olvashatatlan aláírású követ Francesco II Gonzaga mantovai örgrófnak

„Le cose del Re Maximiano vanno bene. Tegno per certo non seràaltro Re de Ungaria che Sua Maestà.”

Velencében augusztus közepén – minden bizonnyal a sikeres hadjáratnak köszönhetően – már azt veszik biztosra, hogy a trónharcokból Miksa kerül majd ki győztesen.

17.

ASMn Gonzaga_Corrispondenza Estera. E.XLV.3. b. 1433. Venezia

Giorgio Brognolo Francesco II Gonzaga mantovai örgrófnak

Velence, 1490. augusztus 12.

„Scrissi questi dì ala Excellentia Vostra quanto havea inteso de le cose de Hungaria de le quale se ne parla cussì variamente che non se ne pò fare vero iuditio. Pur hozi ho inteso da uno amico mio, qual ha veduto lettere de la Maestà del Re di Romani et de alcuni altri suoi servitori de 2 instantis: directive ad uno suo messo qua privato perhò le quale contengono de diverse cose et primo che non è vero la conclusione del parentato fatta fra quella Serernissima Regina et lo Re de Boemia ma che gran promissione li erano bene da uno canto e dal altro et che la predicta Regina havea mandato al dicto Re ducati LXXX mila per darli aiuto a quella impresa ala quale era venuto cun tutto el suo sforzo et che doppo questo havendoli mandato a dimandare altri denari, ge li havea negati, dubitando essere delusa per havere inteso che prima el prefato Re de Boemia havea promesso al Marchese de Brandenburgh de tore una sua sorella et che per questo respecto el ditto Marchese insieme col Duca de Saxonia erano andati ali danni del prefato Re. Dicono per certa le ditte lettere come el figliolo del quondam Re Matthia era in campo col Re Maximiliano, cun VII mila persone et che Sua Maestà era per andare a Vienaet a Terranovia chiamata da quelli populi. Dice etiam che la Maestà del Imperatore havea renuntiato al figliolo tutte le terre de lo Imperio excepto alcuni loci che se havea reservati. Questo è quanto ho inteso circa le cose de Hungaria el che m'è parso notificare ala Excellentia Vostra o vero o falso che'l sia.”

Ekkor már látják, hogy a Magyarországról érkező hírek nagyon ellentmondásosak. A Habsburgoktól tudják meg, hogy Beatrix és Ulászló még nem kötött házasságot, és azt, hogy a királyné 80 ezer dukáttal támogatta a cseh királyt. Az özvegy bizalma meginog, mert megtudta, hogy Ulászló már a brandenburgi örgrófnak is megígérte, hogy feleségül veszi a hűgát. A levél beszámol arról, hogy Miksa és Corvin személyesen tárgyaltak, és megtörtént Corvin kárpótlása.

18.

ASMn Archivio Gonzaga Corrispondenza Estera, E.XXXI.2. Ferrara b.1231.

Giovanni Maria Trotto Isabella d'Este mantovai örgrófnának

Ferrara, 1490. augusztus 31.

„Se à d’Ongaria de guatordes edì per imo prete ongaro va a Roma come il Re novo a leto si è venute et aconpagnato con la reina.”

Augusztus végén Ferrarában egy 14-én érkező magyar papra hivatkozva tévesen azt állítják, hogy Ulászló és Beatrix személyesen találkoztak.

19.

ASMn Archivio Gonzaga Corrispondenza Estera, E.XXXI.2. Ferrara b.1231.

Giovanni Maria Trotto Isabella d’Este mantovai örgrófnének

Ferrara, 1490. szeptember 11.

„De Ongaria non s’è inteso altro da nuovo che un gran fato la brigata, senesta tuti sospesi. Idio mandi presto qualche bona nova.”

Magyarországon a helyzet instabil, háborús, Ferrarában bíznak abban, hogy Isten segédelmével mihamarabb érkezik valami jó hír is.

20.

ASMn Archivio Gonzaga Corrispondenza Estera, E.XXXI.2. Ferrara b.1231.

Giovanni Maria Trotto Isabella d’Este mantovai örgrófnének

Ferrara, 1490. október 8.

„Se aspeta de dî in dî qualche cossa d’Ongare che Idio fazi abbiamo qualche bona nova per rispeto de la Reina et del nostro Reverendissimo don Ipolito.”

Ferrarában nap mint nap várják, hogy valami kedvező hír érkezzon Beatrixszal vagy Hippolittal kapcsolatban.

21.

ASMn Archivio Gonzaga Corrispondenza Estera, E.XXXI.2. Ferrara b.1231.

Girolamo Magnanimo Isabella d’Este mantovai örgrófnének

Ferrara, 1490. október 18.

„[...] [Conte Andrea de Archi]²⁶ mi significa che Maximiano Imperatore de Romani ha recuperato tuto quello che teniva il Re Mathias de lo Imperio et che la havuto una terra ungara et che finaltro se spera a quelle bande de la eduto Imperatore habia ad prosperare in modo che’l habia ad essere successore dil Reame di Ungaria. Di poi heri che fue domenica essendo in capella cum il mio patrone messer Nicolò da Carezo haveva una certa lettera in mano et quella lesse forte a li Signori messer Sigismundo et messer Alberto ala quale etiam supragionse il Signor Marchese qualle aferma di le parte di Ungaria como ho dicto di sopra non scio chi scriva, ni dove la venga.

Ultra questo l’è venuto uno chiamato Resigino cavalcatore quale venendo di verso Segna et altri lochi dice che Maximiano ha preso tute le terre occupate per Mathias ut signore et che ha havuto una terra ungara cun septe bastie poste sopra il Danubio et che lie se

---

²⁶ Közelebbről nem azonosítható, Archi (Abruzzo tartomány) grófja.

tiene che la habia ad essere victorioso et che in quelle parte ha visto multi stradioti qualli se dicono cussì cupertamente strare a posta de duto Maximiano.

Item che il Figliolo Bastardo che fue di Mathias è andato a ritrovare il novo ellecto di Ungaria che è Ladislao, Re di Boemia et a quello a giesse perdono per essere stato remtentino qui ala Corona et cussì Sua Maestà li ha perdonato cum promissione de darli stato. Domane el Reverende Monsignore de Adrii se adviare verso Venetia per imbarcarsi cum la sua famiglia per andare verso Segna et de le lie de Ungaria. Va cum Sua Signoria messer Armano."

Miksának sikerült Mátyás minden ausztriai hódítását visszafoglalnia, és ezt erősíti meg bizonyos messer Sigismundo, messer Alberto, egy őgróf és a Zengg felől érkező Resigino nevű lovas is, aki szerint Miksa kezére került hat dunántúli vár. Mátyás törvénytelen fia személyesen kért bocsánatot az újonnan megválasztott magyar királytól, aki Ulászló cseh király lett (ez tehát még mindig nem evidens), és aki el is fogadta a bocsánatkérést. Adria püspöke és bizonyos messer Armano elindultak Zengg felé.

22.

ASMn Archivio Gonzaga Corrispondenza Estera, E.XXXI.2. Ferrara b.1231.

Giovanni Maria Trotto Isabella d'Este mantovai őgrófnének

Ferrara, 1490. október 26.

*„Questa matina hè partito li ambasatori per Ongaria, Idio li doni bon viazo.”
„Ma reggel elindultak Magyarországra a követek, Isten adjon jó utat nekik.”*

23.

ASMn Archivio Gonzaga Corrispondenza Estera, E.XXXI.2. Ferrara b.1231.

Girolamo Magnanimo Isabella d'Este mantovai őgrófnének

Ferrara, 1490. október 26.

„Questa matina il Reverendo Monsignore vesco de Adri si è partito de quietvasine verso le parti de Ungaria col qual eva messer Armano. Dio li dia bona ventura che trista non li manca.”

Adria püspöke aznap reggel elindult Magyarországra, ahova messer Armano is megy.

24.

ASMn Archivio Gonzaga Corrispondenza Estera, E.XXXI.2. Ferrara b.1231.

Francesco Bagnacavallo²⁷ Isabella d'Este mantovai őgrófnének

Ferrara, 1490. október 29.

²⁷ 1487-től Estei Hippolit kamarása és ruhatárnoka, 1489. június 20-án adta át a ruhatárat utódjának, Tadeo di Lardinak. (KUFFART, 2018. 36–39.) A továbbiakban, Ferrarába való visszatérte után betöltött tisztsége nem ismert, de, ahogy a levél is mutatja, az Esték szolgálatában maradt.

„Ogi è giunto nova de Ongaria como la Maestà del Re novo ali III del presente se incoronò in Albaregale dove fu molti baroni ma non però tucti et dice che poi quando il re ritornava a Buda il doveva spoxare la maestà della Regina. Dio faci che sia vero.”

Ferrarából tévesen azt a hírt továbbítják, hogy csak október 3-án koronázták meg Ulászlót (ez az információ aznap jutott el az Estékhez). Emellett már nem veszik biztosra – pedig ekkorra már valóban megtörtént –, hogy a király feleségül vette Beatrixot, hanem csak reménykednek benne.

25.

ASMn Archivio Gonzaga Corrispondenza Estera, E.XXXI.2. Ferrara b.1231.

Francesco Bagnacavallo Isabella d’Este mantovai őrgrófnénak

Ferrara, 1490. október 30.

„L’è giunto a la [X]dui fanti de Ungaria, uno de merchadanti, l’altro de Tadeo di Lardi como maestro Sabastiano uno cavallo lo ha morto et Tadio ha auto da la Maestà della Regina et dal Reverendissimo Monsignore Nostro li benefitii de dicto don Sabastiano et ano scriti ambidui Signori al Signore Duchà et a madarne che siano contenti che tali beneficii siano stati per loro conferiti a Tadio et che il Signore et Madama li confermi [...]. Ulterius dicono che a quatro del presente la Maestà del Re novo fu in coronato como eri ancora scripsi a Vostra Signoria.”

Két szolga érkezett Ferrarába Magyarországról, az egyik egy kereskedőé, a másik pedig Taddeo Lardié, aki ekkor Estei Hippolit udvarmestere volt.²⁸ Lardi és a nemrég meghalt Sebastiano da Lugo, Hippolit tanítója,²⁹ segítettek abban, hogy Corvint kárpótolják, és lemondjon trónigényéről. A koronázással kapcsolatban az előző levélhez képest más dátumot, október 4-ét írnak, de ez szintén téves.

26.

ASMn Archivio Gonzaga Corrispondenza Estera, E.XXXI.2. Ferrara b.1231.

Girolamo Magnanimo Isabella d’Este mantovai őrgrófnénak

Ferrara, 1490. október 31.

„Heri sira per la gionta che feci qui uno cavallaro che vinne de Ungaria havessino nova [...]. Circa le altre parte che spectino più a nui intendere di quel Reame altro non se sente per dicto cavallaro se non che la Regina non è ancho isposata, ma dice che Sua Maestà ha bona intentione et spera bene et Maximiano veramente ha preso et occupato tereno assai, in altro dice che se non che il Re di Boemia è in coronato dil Reame di Ungaria.”

Október 31-én, néhány héttel az esküvő után Ferrarában úgy tudják, hogy az mégsem történt meg, Beatrix viszont még reménykedik. Azt viszont jól tudják, hogy Miksa jelentős területeket hódított meg, és hogy Ulászlót megkoronázták. Előző

²⁸ E. KOVÁCS, 2008. 157.

²⁹ KUFFART, 2018. 46. Ugyanitt olvashatjuk a forrásban közölt hír igazolását: Sebastiano 1490. október 4-én halt meg.

nap este megérkezett egy futár Magyarországról, akitől már azt is tudják, hogy da Lugo lovasbalesetben hunyt el.

27.

ASMn Archivio Gonzaga Corrispondenza Estera, E.XXXI.2. Ferrara b.1231.

Giovanni Maria Trotto Isabella d'Este mantovai örgrófnének

Ferrara, 1490. november 2.

„D'Ongaria lo è venuto uno chavalaro ongaro il quale dize che questa domenga pasata lo Re dovea sposare la reina, Idio il voi.”

Az előzőekkel ellentétben Ferrarában november 2-án már egy túl kései dátumot tudnak meg egy Magyarországról érkező lovastól Ulászló és Beatrix házasságkötésével kapcsolatban, és kételkednek a hír valóságtartalmában.

28.

ASMn Archivio Gonzaga Corrispondenza Estera. E.XLV.3. b. 1433.

Antonello de Salerno³⁰ Francesco II Gonzaga mantovai örgrófnak

Velence, 1490. december 13.

„De le cose de Re Massimiano; vanno molto prosperando per quanto intendo [X] Sua Maestà in campagna appresso Buda cun circa vintimiglia persuni. Lo Re de Boemia è partito da Buda et andato ad un castello chiamato Orlong da longi da Buda miglia cinquanta. La Regina è restata a Buda.”

Miksa körülbelül húszezer katonával Buda felé tart. A cseh király, vagyis Ulászló távozott Budáról, és egy Orlong nevű, Budától ötven mérföldnyire lévő várba ment, míg a királyné Budán maradt, decemberben tehát Itáliában jól ismerték a német-római császár hadműveletit.³¹

Felhasznált irodalom és rövidítések

Levéltári források

ASMo

Amb. Venezia b.7.

Amb. Roma b.8.

Archivio de Stato di Modena

Guidoni Aldobrandino

Vincenzo Pistacchio

³⁰ Életére vonatkozóan adataink teljesen hiányosak, vezetékneve is csak a származására való utalás.

³¹ Feltételezésem szerint, mint fentebb említettem, „Orlong” egy szóbeli hírközlésből adódó félreértés lehet, amihez még hozzájárulhat a levélíró esetleges tollhibája is. Az egyetlen lehetséges település Alba Regale, vagyis Székesfehérvár. II. Ulászló október végén valóban elindult Budáról, azonban Pozsonyba ment, ahova november 3-án érkezett meg. Miksa november 17-én elfoglalta Székesfehérvárt, viszont a csatában a magyar király nem vett részt személyesen. Vö. NEUMANN, 2016. 363–397.

ASMn   **Archivio di Stato di Mantova**
Archivio Gonzaga Corrispondenza Estera

Nyomtatott források

BONFINI

1995   BONFINI, Antonio: *A magyar történelem tizedei*. Ford. KULCSÁR Péter. Budapest, Balassi, 1995.

DA MONTEFELTRO

1949   DA MONTEFELTRO, Federico, Duca d'Urbino: *Lettere di stato e di arte (1470–1480)*. A cura di: Alatri, Paolo. Roma, [k. n.], 1949. (*Edizioni di Storia e Letteratura*)

E. KOVÁCS (SZERK.)

1992   E. KOVÁCS Péter (szerk.): *Estei Hippolit püspök egri számadáskönyvei 1500–1509*. Eger, Heves Megyei Levéltár, 1992.

NAGY–NYÁRY

1878   NAGY Iván – NYÁRY Albert (szerk.): *Magyar diplomáciai emlékek Mátyás király korából 1458–1490*. Budapest, MTA, 1878. (*Monumenta Hungariae Historica*, 4.)

TUBERO

1774   TUBERO, Ludovicus: *Commentaria suorum temporum*. Ragusa, [k. n.], 1774.

Szakirodalom

CELENZA

2018   CELENZA, Christopher S.: *The Intellectual World of the Italian Renaissance. Language, Philosophy and the Search of Meaning*. Cambridge, Cambridge University Press, 2018.

C. TÓTH

2014   C. TÓTH Norbert: *Magyarország késő-középkori főpapi archontológiája (1458–1526)*. (*Érsekek, püspökök, segédpüspökök, vikáriusok, valamint jövedelemkezelők*). Budapest, 2014. Kézirat.
(<http://real.mtak.hu/14769/1/Mo.%20egy%C3%A1zi%20archontol%C3%B3gi%C3%A1ja%201458-1526.pdf> – Utolsó letöltés: 2019. július 17.)

E. KOVÁCS

1990   E. KOVÁCS PÉTER: Egy középkori utazás emlékei. In: *Történelmi Szemle*, 32. (1990) 1–2. sz. 101–127.

2008   E. KOVÁCS Péter: Léhútók Egerben. Mindennapi élet Estei Hippolit egri püspök udvarában. In: *Memoria Rerum. Tanulmányok Bán Pál tiszteletére*. Szerk.: OBORNI Teréz – Á. VARGA László. Eger, Heves Megyei Levéltár, 2008. 157–177.

FERRARI

- 2019 FERRARI, Daniela: A Mantovai Állami Levéltár magyar vonatkozású iratai. Ford.: KUFFART Hajnalka. In: *Vestigia II. Magyar források Itáliából*. Szerk.: DOMOKOS György – KUFFART Hajnalka – SZOVÁK Márton. Piliscsaba, Vestigia Kutatócsoport, 2019. 29–40.

FRAKNÓI

- 1890 FRAKNÓI Vilmos: *Hunyadi Mátyás király 1440–1490*. Budapest, MTA – Magyar Történelmi Társulat – Franklin, 1890.

ÁLLATTENYÉSZTÉS I.

- 1995 HORN Péter (szerk.): *Állattenyésztés 1. Szarvasmarha, juh, ló*. Budapest, Mezőgazda Kiadó, 1995.
(https://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_521_Allattenyesztes_1/ch18s08.html – Utolsó letöltés: 2019. július 16.)

INFELISE

- 2007 INFELISE, Mario: From merchants's letters to handwritten political avvisi In: *Correspondence and Cultural Exchange in Europe 1400–1700*. Ed.: BETHENCOURT, Francisco – EGMOND, Florike. Cambridge, Cambridge University Press, 2007. 32–52.

KUFFART

- 2013 KUFFART Hajnalka: I libri contabili di Ippolito I d'Este, cardinale di Esztergom. Materiali per l'edizione critica. In: *Esercizi di filologia*. A cura di: NUZZO, Armando. Budapest, ELTE Eötvös József Collegium, 2013. 90–98.
- 2015 KUFFART Hajnalka: Bevezetés Estei Hippolit számadáskönyveihez. In: *Vestigia. Mohács előtti magyar források olasz könyvtárakban*. Szerk.: DOMOKOS György – MÁTYUS Norbert – NUZZO, Armando. Piliscsaba, PPKE BTK, 2015. 50–53.
- 2018 KUFFART Hajnalka: *Modenában őrzött számadáskönyvek és az esztergomi érsekség udvartartása*. PhD disszertáció, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, 2018.
(http://real-phd.mtak.hu/755/1/Kuffart_Hajnalka_disszertacio%281%29.pdf – Utolsó letöltés: 2019. július 16.)

KUBINYI

- 1991 KUBINYI András: Két sorsdöntő esztendő. *Történelmi Szemle*, 33. (1991) 1–2. sz. 1–54.
- 2001 KUBINYI András: *Mátyás király*. Budapest, Vince, 2001. (*Tudomány – Egyetem*)

LUKINICH

- 1935 LUKINICH Imre: *A Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Bizottsága Másolat- és Kéziratgyűjteményének ismertetése*. Budapest, MTA, 1935.

NEUMANN

- 2016 NEUMANN Tibor: A kassai hadjárat. II. Ulászló zsoldosserege és a lengyelek elleni harc (1490–1491). In: *Elfeledett háborúk. Középkori csaták és várostromok (6–16. század)*. Szerk.: PÓSÁN László – VESZPRÉMY László. Budapest, Zrínyi Kiadó, 2016. 363–397.

SCHÖNHERR

1894 SCHÖNHERR Gyula: *Hunyadi Corvin János 1473–1504*. Budapest, MTA – Magyar Történelmi Társulat – Franklin, 1894. (*Magyar Történelmi Életrajzok*, 13).